

ANTZEKI ZARRA

(Jarraipena.)

II

Ostera *Pelota*-jokura eraman nai zaitut, irakurlea, baña beste egun batez.

Mutil gastecho bat eta gudalari edo *soldadu* bat, izerdi-patzez, *pelotan* zebiltzan.

Arduragarriya zan ayerren dema, ta biyak oñutzik, ederki igortsizentzuten ango arri-sala.

Beste mutil batek, jokaldi edo *tantua* bukatzentzanean, arriyian ezartzentzitu, ikaz-koskorrez, esolak edo *palotiak*.

Abots aundiz oju zegiyen:

Lau sakiak, iru errestoak!

Gudalariya erdalduna zan, baña sarritan leku artan zebillelako, t'ango jokakide euskaldunakin asko ukitzentzalako, bazekiya *lauk*, *bostek* eta *zortzik* ere, zer adierazo nai zuten.

Ezintzitekean iruzur edo gezur biderik somatu.

Lašter, atsedena-aldi bat egintzuten.

Gudalariyak etzeukan nekeko arrastorik: mutilla lurrian isiri-ta, mingaña arra-bete atera-ta, antzika zegoen.

Esolariyak ala zesayon išilka: bota akiyok chokora..... zertan abil luzeka?..... berriz ere nekatuko aiz..... edorren erruz galduko dek.....

Iširita zegonak etziyon jaramonik egiten: naiko lana zeukan bere asgorapenak biguntzen. Atsedenez bigundu zituen: jaiki zan, ta jarri zan plazaren erdiyan, jokua jarraitzeko eran, osoro arroško.

—*Saka!*..... ta gudalariyak bota ziyon, arrakeriz betetako ziriya. Zalla zan pelota biyurri ura jasotzen. Mutillak igarri zuenian, etzuela iñolaz jasoko, pelota jo bañon lenago, orru bat atera zuen bere abotik, orru latza, gordiña, izugarriya.

—*Palta!*..... *Palta!*.....

Orduan sortu zan zeziyo gogorra.

Ango erasiya! Ango asarrea! Ango moko-luzaketa! Mutillari beintzat lepoko zañak lodi-lodi agertzen-tzitzazkiyon, zeziyuak zemazkion berotasunez ta indarrez.

Pelotak orma-erdiko burniya joduela; bayetz, ezetz: epallerik etzan, t'ayenezpaitak, alkar-arteko karrasi aundiyenez erabaki biar ziran. Etzan mutilla karrasiyetan makalat'aula. Arren karrasiyak!..... Arren ukabilla jasotzak!

Askotan karrasi egiten da, urruti dagoenari zerbait adierazotzeko.

Arresiyak, *pelota*-jokura aldetzentzan zatiz, iru lubaki edo *trinchera* zituen: goyan oso, ta oyetara igo-ezkeroz, arresi gañeko ibildegitik, aiña ikustentzan pelota-lekuko zabalera.

Lubaki ayetatik arpegiya azaldu zuten mutil batzuek, baña asaldu bakarra, mozorro arpegiyak izan balira lez, ta berialaše ulertu zuten, zeziyo artan bakoitzari zegokiyon arazoa.

Gudalariyak chartzat emantzuen azkenez, berak bota zuen pelota; baña ez, berez charra zalako, bazekiyen ziur burnirik jo etzuela; pakeagatik bai ordia.

Jarraitu ziyoten jokuari: baña ikusgarriya zegoen mutil jokalaria: izerditan blei, antzika beti, amorruez beteta jokaldi bakoitzian, t'aldiz mukiyak eta galtz urdin-zarpatsu batzuek goruntz zekarzkiyen: mukiyak eten-da zebiltzalako, galtzak berriz, iztarretik beruntz joan-nai zutelako, lokarriyak ez-ta.

Arresi-gañeko lubakietan azaldu ziran mutillak, azti guchi barru pelota-lekuan zeuden. Asmoz beintzat leyatzentziran mutillaren alde; baña alperrik zan. Igarri zutenian gudalariyak obari edo *ventaja* aundiya zeramala, anaide bizkor baten egikerak bazetozen bero-bero, erne-erne.

Zeziyo berriya biar zan!.....

Zeñek jarriko zuen errekeya?.....

Jokalari gaztiak berak!..... Aguro jarri zuen. Asi ziran bayezka ta ezekka; mutillak lotsa-gabekerik aundiyenak zegizkiyon, ta gudalariyak etzeukan pakezko birikarik geyago. Eldu ziyon lepo zamarretik mutillari, ta etzan berau lo egon: eldu ziyok onek ere ari zankotik, t'aldi mochean, oin batez, chingoka erabilli zuen.

Gudalariyak, chingo ta guzi, iratsizkiyon atsaparrak aldaka-mamiyetan, ta bira-biraka erabilli zuen, lurrera, zorabiyoz, erori zan artean mutil asaldari ura. Zanpatekoak artu-arren, jaiki zan, baña bazi-tuen ordurako bere alde, lagunkideak. Mutil ozteak gudalaria inguratu-tazeukan.

Arratoi asko danian, katuba-re janari izan diteke. T'ala gertatu zan: denen indarrez eutsi zuten gudalariya, ta demakideak ordain ederrak emantzizkion.

Ontan zebiltzala, agertu zan aguazilla, lengoa bera, ta mutil gazte-oztea igestu zan, abiyada ta zalaparta aundiz.

Gudalariyak jaso zituen bere soñekoak, orma-zokotik, ta lubaki baten bekoz jarri zanian, sotal batek bizkar gaña achitu ziyon. Oraindik ere zanpatekua. Sotala, zogyaren antzeko lur ta belarrezko zati bat zan.

Jantzi zituen zapatak, chamarra ta chapela, t'aguzillaren betondo illunak zesayon erriyeta entzun-da, ayenatu zan.

Onek eztarriya karraskaka zerabilkiyen, orduko gertaldi charra berak amaitu zuelako noski: bere burubaren onetsiz aizetu zan, ta guchiyanaz lau aldiz, zudur zuloetan, erkaña sartu zuen.

Zeintzan mutil ausarlari-pelotari ura?..... *Birikaš* bera, ta beste mutillak zeuden bakuntzan, *Laubegi*, *Karrakela* ta *Acho* ezagutzen tzi-rala, bayezkoaren alde, lepua jarri zitekean.

Aguzillak ataurreko edo Porta-leko larriñan zeuden ate-zaindariyai esantzizkiyen arrandi ugariyak; estulka t'arrokeriz sartu zan Portalepera, t'ezkerrera artzeko, oikada bota zuenian, azaldu zitzyon, berriz ere iturriyan, Joakina.

—Joakina! Joakina!..... Orain ere *zuen* bargazta.

—Zerbada?..... Eztidazu beñere berri onik ekartzen.

—Nola nai dezu berri onik ekartzia, inpernukoa bañon gaiztoagoa bada.

—Au lana!..... Orra amaren alderdiya!.....

—Oraingoan ezin dezaket ezerchore egin zure alde. Barkatu bezela,edo ezikusiya egin det orain arte, baña gaurkoa beste *jurisprudenziziyakoa* da,

—Zer ba?.....

—Emakumia!..... Zure mutil biyurri orrek *soldadu* bat erdi-illian utzi du.

—Ai, ene!

—Ta *consejo de guerra* egingo diyote, ta bi egun barru, *Hornabeque*-ko atzeko *fosuetan* iskillatuko dute. *Fusillatuko* dute!.....

RAMÓN INZAGARAY

(Amaituko da.)

ANTZEKI ZARRA

(Amaya.)

III

Gure Donosti maitean, beti izan oi dira *elizakuak*, elizkizun otsaun ditsua. Oraindik-ere, oitura eder orren arrastoak ikusi oi dira, ta gizon edo emakume ezagun bati *elizakuak* eman biar ba-zazkio, eztira auzo, adizkide t'aideak atzerati egoten.

¡A zenbat postutzen dan kristabaren biyotza orrelako gertaeraz! ¡A, zenbat limortzen dan! Ezta iñon-ere arren bigunki ta biyotzeraño sar-tzen dan ikuskizunik!

Choratu bitez gizon t'emakumeak edozerko jayez: somatu bitzate, lerro-lerroka, egun-egunero, t'alkarren gainka datozen jayaldiyak: ez-tute abek biyotzian jartzen obari-ispibat ere: eztakizkite asti laburreko pozkida me t'aularen zantzu ta soñubak baño, t'amaitzen diranian, akastasanak, zauri ta legena naste, ezarri oi dituzte barren-barrenen. Lañoa, suba, kea, autsa, t'uskeriya dira ayen lagunkidea, t'ezta gogoa errekin ta zarpaki abez elikatzen; zarpaildu, auldu ta lur-joarazo bai. Ortarako atzapar bikañak baitituzte!

Norbaitek eraso dezadake: bañan, *elizakuak* jayen antzikan bai ote dute?..... Bai: ta jayik gozoena dakarte elizakiko sinismena sendo da-rabilkiententzat. Lur negarti ontako lakestasunak utzi ta betiko zeruba achitutzeak, jaya ta jai gogoangarriya esan nai dute.

Aspertu-ta, nekeka, sotinka negarrez dabillententzat, betor beti poza dariyon Jesus-Ongillea: Berak eman dezazkioke, chanda batez, pake ta zoriongo besarte maitatiyak.

Betoz bai, *elizakuak!*..... Gizon sall-luzea kandela lodiyakin: ema-kumiak Jaunaren atzetik, kanderilla oriyak eskuan dituztela. Or dijoa zeruko eta lurreko Jauna: bide Berari: auspetu bitez gure biyotzak!

Biyoz-beroko agurra, gogo-mamiyeko gorespena, jayera aundiko

belauniketa. anima limortzen duen išiltasuna..... zenbateraño goratu eztakizkit ondo!

Donostiyan, elizkizun au atondu oi danian, arazo biar-biarrenak uzten dira, Jaunari laguntzeko: ezta beste gogapenik Jaunaren ibildeko ardura baño: ezta beste naikunik nabaitzen, biyotzeko laguntza Jaunari oparitzea baño.

Iñork ezin lezake utsakitizat eman jayera zar, eder, mamitsu au.

Ta non dira-sasi-jakintsu-berriketariyak, donostiarren ikasbide t'ekandu elizkoyak urrutiratu nai-dituztenak?..... Oraindik-ere, izan lezakeite naiko ausardikeri, berak donostiar leyalak dirala esateko, asaha zarren izakerak zapuztuta?

Oraingo burubideak edozeñen somakintzak aitzakotzat artzen ditu, ta diyotenez, bigurunez agur egitentzaye. Donostiarrok eskera beñere somakintzaz bizi izan: zintzotasunari ta leyaltasunari jarraitu nai-diyenak, ez beti sartu zurrungillo ta leiza zuloetan.

.

Egun batez, illunabarrez, irtentziran *elizakuak*. Donosti zarreko karrrika nagusiyan zijoazen: gizonak osoro jayeratsu; emakumiak geyago: t'apaizak zegizkiyen otoitzak ederki entzulentziran išiltasun artan.

Chilliñak bere soñuba zabaltzentzuen, t'inguru guzietako ibildariyakt'eche zuloetako auzoak agur zegiyoten Jaunari, buru-makur ta belaunikatu-ta.

Irichi zan oztea arresiko kalera, *Plaza-zarrera* obego; ataurrian edo *Portalian* zeuden gudalariyak agur egintziyoten Jaunari, beren tajuz, t'arresiyari irantsi-ta zegoen eche chiki-tellape-moch batera sartu zan apaiza.

Bigarren bizitegiyan (eztakit bi baño geyago zituen), emakume bat zegoen gaišo. Adiñean oso sartua zan, ta bere ille-adats zuriyak ala zesaten. Antzika zegoen, baña Jauna ate-izkiñan ikusi zuenian, par-irri gozo bat etorri zitzayon: arpegiya osoro alaitu zuen; alcha zan gorputserdiya zutiro jartzeko; siñatu zan, otoitzak asi zituen, estalki gañian beso medarrak luzatu zituen, ta gero kolko aurrian tolestu, altzeza-kean apaltasun guziz Jaun-Pozgillea artzeko.

Orduban bai, zirala emakume arren jayak: orduban zoramen-aldi bikañak; orduan biyotzeko tanpateko pozatiyak

Beñere izan ote zuen aldi onik emakume gajo arrek, eliz-orduko gozamina baño? Egunero, Meza Donea entzun ezkeroz, lanari gogor

ekiten-tziyon janbidea irabazteko. Alarguntzegoen; seme bat bazuen, baña...., urruti! Sulla-beteketak, solairu garbiketak, arrastako lan nekatiyak auldu-ta azkerako zeukaten. Ariz-ariz, ta batere tarterik gabe, etorri zitzazkion atsekabe asko: atsekabe ayek argaldu zuten: miñak gerogo menderatu zuen, t'osagille edo medikuak illetsizat zeukan.

Artu zituen elizakuak emakume arrek, t'astiro biyurtu zan oztea elizarontz.

Emakume ura pozati zegoen: gerogo apaizak egin-tziyon agertuba, ta biyak egontziran izketan.

—Kristo *Agoniyakuak* gorde dezala nere seme maitia. Iltzera nijoa, baña esan zenezayoke, etorriko balitz, amak eztuela gorrotorik eraman beste bizitzara. Pozik iltzala, esan biar diyozu.

Ordu bete etzan artian igaro. Emakume arrek, par-irri gozo-eder bat arpegiyan laja-ta, Jaunari emantziyon kontu.

Berau zan *Birikaš*-en Ama; Joakina.

IV

Ogei urte bete betiak igaro ziran.

Done Mariya-ko elizan, oso goiz, lenengo mezan, gizon ederki jantzi bat, benlaukika zegoen, *animen* aldare aurrian. Makurtasun aundiz entzuentzuen meza, t'aldiz antzi bat irtentzentzizayon, berren-barrengo samintasun baten deadarra lez. Bizar ederra zeukan okozpean, ta zirudiyenez, itsas-gizona zan. Ala zan, *Habana*-tik aurreko egunian etorriya. Amaitu zan meza, t'aldare nagusira begiraka jarri zan. Zapi ederrez estaliya, anchen zegoen (ta dago) donostiarren Ama Birjin Ederra. Apaltasunez otoitzat zegizkiyen, ta bat batian, zarata-irriska egindakoan, azaldu zan Ama Birjiña, eliztarren agurgarri ta mungarri.

Indar eskutuko batek ukitu balu bezela, agur egintziyon, ta bi mal-ko lodi zijozkiyon masallean beruntz.

Orduanche, apaiz batek, meza emantzuenak *animetan*, sorbaldan ikutu zuen.

—Ator!..... Ator!.....

Itsasgizonak aguro erantzuntziyon:

—Baniak!.....

Apaiza aurreratu zan: korupetik ate aundi baterontz joantzan; iriki, ta biyak sartu ziran atetik barruntz.

Done Martako eliz-atzean zeuden: eskubitarontz aurreratu ziran,

t'apaiztegira irichi baño lenago aldare chiki bat arkitu zuten, oliyo argiz doi-doi begiztatuba. Aldare au *Kristo Agoniyakuak*, len Portalean zegoenak, osakitzen du.

Begiratu ziyon itsasgizon arrek, t'ala zesan isillik, apaiza urrutiratu zanean.

«O nere Kristo maitea! Asko maite zaitut, t'uste det, zedorrek ere maite nazula, aspaldichoan ezagutzen nazu-ta.....

¡O ze berdinge zauden!.....

Len arresipean, orain baztar ortan chokoratu-ta. ¿Non da gure Donostiya? Non lengo arresi zarra?

Dena purrukatu dute! Eztitut lengo gauza zar ayek idoro..... Nere amacho-re ez tet ikusi..... Ar zazu berau zeruban; chokoratu zazu zure aldamenian nere amacho maitia.....»

Negarraketziyonlaja bereotoitSSSamur-SSSSamurura bukatzen.

Apaiza azaldu zitzaion, atsegindu zuen : t'eztago zer esanik geyago.

.

Birikaš-ek negar egintzuen, Donosti zarreko oroitz ederrak gordezten dituen Jesukristoren oinpean.

T'apaiza, zein ote zan? *Karrakela* ote zan? Edo *Acho*, edo *Lau-begi*?.....

Asmazak! esakune zarra da Donostiyan.

RAMÓN INZAGARAY

